Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада

"ЗАТВЕРДЖУЮ"
Директор ННІ філософії,
культурології, політології
Іван КАРПЕНКО

"24" червня 2026 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ФІЛОСОФІЯ

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Галузь знань: С «Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини»
Спеціальність: С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини (за спеціалізаціями)»
Освітні програми: «Міжнародні економічні відносини», «Міжнародне підприємництво»
Спеціальність: С3 «Міжнародні відносини»
Освітні програми: «Міжнародні відносини», «Світова політика та дипломатія»
Галузь знань: С «Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини»; D «Бізнес, адміністрування та право»
Спеціальності: С3 «Міжнародні відносини», D3 «Менеджмент», D7 «Торгівля»
Освітня програма: «Міжнародна логістика»
Галузь знань: J «Транспорт та послуги»
Спеціальність: J2 «Готельно-ресторанна справа та кейтеринг»
Освітня програма: «Готельно-ресторанна справа»
Спеціальність: J3 «Туризм та рекреація»
Освітні програми: «Туризм та рекреація»
Галузь знань: G «Інженерія, виробництво та будівництво»
Спеціальність: G13 «Харчові технології»
Освітня програма: «Крафтові харчові технології»

вид дисципліни *обов'язкова*

ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

2026 / 2027 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою ННІ філософії, культурології, політології Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна

«24» червня 2026 року, протокол № 9

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: **Наталія ПОПОВА**, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада

Програму схвалено на засіданні кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада **Протокол від «23» червня 2026 року № 22**

Завідувач кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада

_____ Тетяна ПОДОЛЬСЬКА
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Міжнародні економічні відносини» за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти
Гарант освітньо-професійної програми

_____ Олена ХАНОВА
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Світова політика та дипломатія» за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти
Гарант освітньо-професійної програми

_____ Анатолій ПАРФІНЕНКО
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Готельно-ресторанна справа» за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти
Гарант освітньо-професійної програми

_____ Олена МИКОЛЕНКО
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Крафтові харчові технології» за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти
Гарант освітньо-професійної програми

_____ Віталій ЧЕРВОНИЙ
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Туризм та рекреація» за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти
Гарант освітньо-професійної програми

_____ Олена ЄВТУШЕНКО
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Міжнародна логістика» за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти
Гарант освітньо-професійної програми

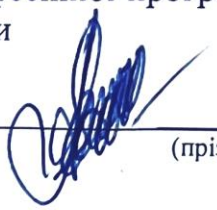
Сергій БЕРЕНДА
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Міжнародне підприємництво» за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти
Гарант освітньо-професійної програми

Аліна ШОЛОМ
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Міжнародні відносини» за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти
Гарант освітньо-професійної програми

Ганна ПАНАСЕНКО
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено науково-методичною комісією ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Протокол від «27» серпня 2026 року, № 1

Голова науково-
методичної комісії

доц. Ганна ПАНАСЕНКО

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Філософія» складена відповідно до освітньо-професійних програм *«Міжнародні економічні відносини», «Міжнародне підприємництво», «Міжнародні відносини», «Світова політика та дипломатія», «Готельно-ресторанна справа», «Туризм та рекреація», «Крафтові харчові технології», «Міжнародна логістика»* підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальностями С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини (за спеціалізаціями)», С3 «Міжнародні відносини», J2 «Готельно-ресторанна справа та кейтеринг», J3 «Туризм та рекреація», G13 «Харчові технології».

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання філософії є залучення здобувачів вищої освіти до простору філософського мислення як особливого способу осмислення світу, людського існування та засад власного мислення. Філософія відкриває перед студентом горизонт фундаментальних питань про буття, пізнання, істину, свободу, цінності, відповідальність і смисл, водночас формуючи здатність не лише засвоювати готові відповіді, а й ставити, уточнювати та обґрунтовувати власні питання. Дисципліна спрямована на формування здатності до рефлексивного, критичного та концептуального мислення, усвідомлення передумов і меж знання, розрізнення аргументованого судження та його імітації, а також інтерпретації різноманітних форм людського досвіду в їхньому історичному й культурному контекстах. Освоєння філософських понять і способів аргументації має сприяти переходу від безпосереднього сприйняття явищ до їх проблематизації, аналізу та концептуального осмислення. У контексті сучасної університетської освіти філософія постає як метарефлексивний вимір знання, що дозволяє осмислювати його підстави, межі, способи виробництва та наслідки для людини і суспільства. Вона сприяє формуванню світоглядної автономії, інтелектуальної відповідальності та здатності орієнтуватися в множинності культурних, ціннісних і дискурсивних позицій, вступати з ними в аргументований діалог і здійснювати власне обґрунтоване самовизначення.

Метою викладання дисципліни є також **формування культури філософування** як практики постановки фундаментальних питань, раціональної аргументації, інтерпретації, критичного діалогу та рефлексії над власними переконаннями. У цьому сенсі філософська освіта спрямована не лише на опанування корпусу філософських знань, а й на розвиток здатності мислити самостійно, відповідально та відкрито до іншого способу бачення світу.

Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у здобувачів вищої освіти компетентностей і програмних результатів навчання відповідно до відповідних освітньо-професійних програм.

1.2. Основними завданнями вивчення «Філософії» є формування здатності до концептуального мислення, аналітичної рефлексії та критичного самовизначення в умовах історичної й культурної багатовимірності людського досвіду. Дисципліна має забезпечити осмислене засвоєння основних філософських традицій, концепцій і способів мислення, що сформували інтелектуальну історію людства, та розкрити їхній зв’язок із фундаментальними проблемами культури, науки, суспільства й людського існування. Важливим завданням є розвиток здатності розпізнавати філософський вимір проблем, виявляти їхні світоглядні та ціннісні передумови, співвідносити різні способи їх постановки й пропоновані відповіді. У процесі опанування курсу студент залучається до різних практик філософського мислення: від онтологічного осмислення природи реальності та гносеологічного аналізу можливостей і меж знання до етичної рефлексії, герменевтичної інтерпретації, критичного аналізу мови, культури, влади та соціальних практик. Особлива увага приділяється здатності розглядати філософські концепції не

лише як історико-філософський матеріал, а як способи постановки питань, що зберігають актуальність для сучасної людини.
Завданням дисципліни є також формування культури філософської аргументації та діалогу: уміння чітко формулювати проблему, ставити засадничі питання, розрізняти тезу, аргумент і висновок, критично оцінювати позиції, зіставляти альтернативні інтерпретації та обґрунтовувати власну думку.
Особливий акцент робиться на розвитку здатності **рефлексувати над межами власного знання, переглядати усталені переконання та здійснювати самостійне й відповідальне інтелектуальне судження**.

1.3. Кількість кредитів - 3

1.4. Загальна кількість годин - 90

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Обов'язкова	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2-й	2-й
Семестр	
4-й	4-й
Лекції	
32 год.	8 год.
Практичні, семінарські заняття	
16 год.	год.
Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота	
42 год.	82 год.
у тому числі індивідуальні завдання	
год.	

** у разі формування малочисельних груп обсяг аудиторного навчального навантаження, відведеного на вивчення навчальної дисципліни, зменшується відповідно до Положення про планування й звітування науково-педагогічних працівників Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*

1.6. Перелік компетентностей, що формує дисципліна. Формування компетентностей здійснюється відповідно до стандартів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальностями (з урахуванням переходу на нові шифри спеціальностей згідно з постановою КМУ № 1021 від 30.08.2024).

1. Спеціальність С3 «Міжнародні відносини» *(стандарт за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», наказ МОН № 1002 від 04.08.2020)*

Загальні компетентності:

- **ЗК2.** Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство, та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.
- **ЗК3.** Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- **ЗК8.** Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

- **ЗК13.** Здатність бути критичним і самокритичним.

2. Спеціальність С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини (за спеціалізаціями)» *(стандарт за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини», наказ МОН № 357 від 04.03.2020)*

Загальні компетентності:

- **ЗК3(2).** Здатність навчатися та бути сучасно навченим.
- **ЗК12(2).** Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

3. *Освітньо-професійна програма «Міжнародна логістика»* *(міждисциплінарна освітньо-професійна програма за спеціальностями С3 «Міжнародні відносини», D3 «Менеджмент», D7 «Торгівля»)*

Загальні компетентності:

- **ЗК1.** Здатність реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина України.
- **ЗК2.** Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.
- **ЗК3.** Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- **ЗК8.** Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- **ЗК14.** Здатність до проведення досліджень на відповідному рівні.

  Фахові компетентності:

  ФК2.4. Здатність працювати в команді та налагоджувати міжособистісну взаємодію при вирішенні професійних завдань.

  ФК2.7. Здатність аналізувати й структурувати проблеми організації, формувати обґрунтовані рішення.

4. Спеціальність J2 «Готельно-ресторанна справа та кейтеринг» *(стандарт за спеціальністю 241 «Готельно-ресторанна справа», наказ МОН № 384 від 04.03.2020)*

Загальні компетентності:

- **ЗК01.** Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, вести здоровий спосіб життя.
- **ЗК02.** Здатність діяти соціально відповідально та свідомо, реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.
- **ЗК09.** Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

5. Спеціальність J3 «Туризм та рекреація» *(стандарт за спеціальністю 242 «Туризм», наказ МОН № 1068 від 04.10.2018)*

Загальні компетентності:

- **ЗК01.** Здатність реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.
- **ЗК02.** Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

- **ЗК03.** Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.
- **ЗК04.** Здатність до критичного мислення, аналізу і синтезу.

6. Спеціальність G13 «Харчові технології» *(стандарт за спеціальністю 181 «Харчові технології», наказ МОН № 1125 від 18.10.2018)*

Загальні компетентності:

- **ЗК02.** Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- **ЗК13.** Здатність реалізовувати свої права та обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини та громадянина в Україні.
- **ЗК14.** Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для забезпечення здорового способу життя.

Примітка до розділу 1.6. Антикорупційна компетентність («Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності»), введена наказами МОН № 441 від 03.04.2024 та № 842 від 13.06.2024, додається до переліку лише після підтвердження, що відповідні стандарти увійшли до сфери дії цих наказів. Номер компетентності береться з чинної редакції кожного стандарту.

1.7. Перелік результатів навчання, що формує дисципліна

1. Спеціальність С3 «Міжнародні відносини» (стандарт 291)**:**

- **РН13.** Вести фахову дискусію з проблем міжнародних відносин, міжнародних комунікацій, регіональних студій, зовнішньополітичної діяльності, аргументувати свою позицію, поважати опонентів і їхню точку зору.
- **РН16.** Розуміти та відстоювати національні інтереси України у міжнародній діяльності.

2. Спеціальність С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини» (за спеціалізаціями) (стандарт 292)**:**

- **РН5.** Володіти навичками самоаналізу (самоконтролю), бути зрозумілим для представників інших бізнес-культур та професійних груп різного рівня на засадах цінування різноманітності, мультикультурності, толерантності та поваги до них.
- **РН23.** Усвідомлювати необхідність навчання впродовж життя з метою підтримки професійної компетентності на високому рівні.

3. Освітньо-професійна програма «Міжнародна логістика»:

- **РН1.** Знати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.
- **РН2.** Зберігати моральні, культурні, наукові цінності та примножувати досягнення суспільства, використовувати різні види та форми рухової активності для ведення здорового способу життя.
- **РН3.** Демонструвати навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань, бути критичним і самокритичним.
- **РН4.** Мати навички самостійного визначення освітніх цілей та навчання, пошуку необхідних для їх досягнення освітніх ресурсів.

4. Спеціальність J2 «Готельно-ресторанна справа та кейтеринг» (стандарт 241)**:**

- **РН17.** Аргументовано відстоювати свої погляди у розв'язанні професійних завдань при організації ефективних комунікацій зі споживачами та суб'єктами готельного та ресторанного бізнесу.
- **РН19.** Діяти у відповідності з принципами соціальної відповідальності та громадянської свідомості.

5. Спеціальність J3 «Туризм та рекреація» (стандарт 242)**:**

- **ПР14.** Проявляти повагу до індивідуального і культурного різноманіття.
- **ПР16.** Діяти у відповідності з принципами соціальної відповідальності та громадянської свідомості.

6. Спеціальність G13 «Харчові технології» (стандарт 181)**:**

- **ПРН 26** Формувати і відстоювати власну світоглядну та громадську позицію, діяти соціально відповідально та свідомо.
- **ПРН 27** Зберігати та примножувати досягнення і цінності суспільства, вести здоровий спосіб життя.

1.8. Пререквізити: вказати перелік дисциплін, що передують вивченню даної дисципліни

Не потребує

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Вступ до філософії або філософська пропедевтика.

Тема 1. *Особливість філософії. Філософія як проблема для самої себе. Грецька етимологія філософії. Світогляд і філософія*

Філософія як особливий тип духовної та інтелектуальної діяльності. Природа філософської проблеми: відмінність проблеми від питання, утруднення чи практичного завдання; фундаментальність, граничність і принципова відкритість філософських питань. Філософування як рух від очевидного до проблематичного, від безпосереднього досвіду до його рефлексивного осмислення. Особливість філософського запитування: питання про підстави, можливості, межі та смисл.

Філософія як проблема для самої себе. Чи можна визначити філософію раз і назавжди? Відмінність філософії від науки, релігії, мистецтва та повсякденного світогляду. Історична мінливість уявлень про предмет, завдання та можливості філософії. Філософія як саморефлексивна форма мислення, що ставить під питання не лише світ, а й власні засади, поняття та способи аргументації.

Грецька етимологія *philosophia*: φιλεῖν (philein) – прагнути, любити, бути прихильним до; σοφία (sophia) – мудрість. Philein і sophia: любов до мудрості як відношення до знання, істини та способу життя, а не лише володіння готовим знанням. Розрізнення мудрості, знання та філософського пошуку. Становлення ідеї філософії в давньогрецькій культурі та її значення для формування європейської традиції мислення. Філософія як постійне прагнення до мудрості, що не вичерпується досягненням остаточної відповіді.

Філософія як учинок і спосіб ставлення до буття. Філософування як особиста інтелектуальна практика, що передбачає відповідальність за власне мислення. Філософський акт як вихід за межі автоматизованих способів сприйняття та готових схем пояснення. Екзистенціальний вимір філософування: граничні питання життя, смерті, свободи, відповідальності, вибору та смислу. Людина як відкрита проблема для самої себе.

Поняття критики та рефлексії. Критика як виявлення передумов, меж і суперечностей певної позиції, а не лише її заперечення. Рефлексія як повернення мислення до власних підстав. Зв’язок критичного мислення, саморефлексії та інтелектуальної автономії.

Функції філософії: світоглядна, методологічна, критична, аксіологічна, гносеологічна, герменевтична, комунікативна та прогностична. Філософія як засіб проблематизації та концептуалізації людського досвіду, як практика прояснення понять і виявлення засадничих припущень, на яких ґрунтуються способи бачення світу.

Поняття світогляду. Світогляд як цілісна система уявлень, переконань, цінностей та орієнтацій, через які людина осмислює світ, себе та власне місце в ньому. Структура світогляду: знання, цінності, ідеали, переконання, емоційно-вольові настанови. Історичні форми світогляду: міфологічний, релігійний, філософський, науковий та повсякденний.

Дофілософський та нефілософський світогляд. Міфологічне, релігійне та повсякденне освоєння світу як форми смислової орієнтації людини. Відмінність між наявністю світогляду та його філософською рефлексією. Перехід від прийняття світоглядних засад як самоочевидних до їх проблематизації та раціонального обґрунтування.

Раціональність як засіб світоглядної орієнтації. Поняття раціональності, її історичні форми та межі. Аргументованість, послідовність, критичність і здатність до перегляду власних переконань як характеристики раціонального мислення. Проблема співвідношення раціонального, ірраціонального та позараціонального у людському досвіді. Філософія як простір, у якому світогляд не лише формується, а й стає предметом рефлексії, критики та обґрунтування.

Ключові слова: етимологія філософії, світогляд, мислення, Гайдеггер, Ортега-і-Гассет

Тема 2. *Генезис філософії. Проблема походження філософії: різноманіття підходів*

Проблема генезису філософії. Виникнення філософії як складний культурно-історичний процес. Питання про те, коли, де, чому і за яких умов виникає філософське мислення. Проблема критеріїв, за якими можна відрізнити власне філософування від його передумов, передфілософських форм мислення та інших способів світоглядної орієнтації. Критика спрощеної моделі виникнення філософії як одномоментного переходу від міфу до логосу.

Структура дофілософського світогляду. Соціоантропоморфний характер ранніх форм освоєння світу: взаємопроникнення природного, людського та сакрального. Персоніфікація природних сил, символізація подій і явищ, залежність світоглядних уявлень від колективного досвіду та ритуальної практики. Магія і релігія як способи встановлення відношення людини зі світом та сакральним.

Основні концепції походження філософії: міфогенна, релігійна, гносеогенна, соціогенна та етосогенна. Їхні вихідні припущення, аргументація та пояснювальні можливості. Міф як джерело образів і способів пояснення світу; релігія як простір трансформації уявлень про сакральне; розвиток знання та пізнавальних практик як передумова філософської раціональності; соціальні та політичні зміни як умова появи нового типу публічного й критичного мислення; трансформація способу життя та моральної самосвідомості як чинник виникнення філософської рефлексії.

Соціокультурні передумови генезису філософії. Економічні, політичні та культурні трансформації давніх суспільств. Міське життя, розвиток обміну, писемності, освіти, політичної комунікації та публічної дискусії. Зміна характеру соціальної взаємодії та поява потреби в раціональному обґрунтуванні норм, рішень і способів організації спільного життя. Співвідношення зовнішніх соціокультурних умов і внутрішніх змін у способах мислення.

Передфілософія, протофілософія, парафілософія. Проблема перехідних форм між міфологічним, релігійним, практичним та філософським освоєнням світу. Критерії розмежування передфілософських і власне філософських форм мислення. Протофілософські та парафілософські практики як свідчення поступового формування рефлексивного ставлення до світу, людини та знання. Поліфункціональність ранньої філософії: космологічна, антропологічна, етична, політична, пізнавальна та світоглядна функції.

Проблема «Схід – Захід» у дослідженні генезису філософії. Різноманіття історико-культурних шляхів формування філософського мислення. Особливості давньоіндійської та давньокитайської інтелектуальних традицій, їхній зв’язок із релігійними, етичними, космологічними та соціальними практиками. Специфіка давньогрецького шляху становлення філософії та формування західної традиції раціонально-понятійного мислення. Проблема коректності протиставлення «східної мудрості» та «західної філософії».

Давньоіндійські та давньокитайські філософські практики. Основні способи постановки питань про порядок світу, природу людини, належне життя, знання та звільнення. Філософія як практика самоперетворення, етичного вдосконалення та впорядкування життя. Співвідношення мудрості, знання, ритуалу, моральної норми та філософської рефлексії.

Проблема універсальності генезису філософії. Чи існує єдина модель виникнення філософського мислення? Співвідношення універсальних структур людського запитування та культурно специфічних форм їхньої реалізації. Генезис філософії як не лише історична подія, а й трансформація самого способу ставлення людини до світу, знання, іншого та самої себе.

Ключові слова: екзистенція, концепції походження, давній світ і філософія

Тема 3. *Філософія і міф*

Міф як спосіб освоєння та осмислення світу. Поняття міфу та основні характеристики міфологічного світогляду. Міф як оповідь про богів, героїв, походження світу, людини,

звичаїв і порядку речей. Найбільш типові міфологічні сюжети: космогонічні, теогонічні, антропогонічні, есхатологічні, героїчні та календарні міфи. Міфологічна оповідь як спосіб надання досвіду цілісності та смислової впорядкованості.

Особливість міфологічної логіки. Міф як спосіб мислення, в якому природне, людське та сакральне не розділені непроникними межами. Логіка перетворення одного в інше, взаємопроникнення та метаморфози. Антропоморфізація світу, символічна причинність, образність і персоніфікація. Віра та довіра до міфологічної оповіді як умова її світоглядної дієвості. Міф як засіб посвідчення: легітимація походження, порядку, звичаїв, норм та ідентичності через звернення до сакрального й первісного часу.

Міф і розум. Проблема співвідношення міфологічного та раціонального способів освоєння світу. Класичне протиставлення *mythos* і *logos* та його критичне переосмислення. Міф як «дораціональна» форма свідомості та проблема обмеженості такого підходу. Можливість розглядати міф не як неповну або помилкову форму знання, а як специфічний спосіб продукування та передачі смислів.

Філософські інтерпретації міфу. Просвітницька критика міфу як забобону, ілюзії та перешкоди раціональному пізнанню. Романтична реабілітація міфу як носія первинного культурного досвіду, символічної цілісності та втраченої органічності. Міф як голос далекого минулого, що продовжує діяти в культурній пам’яті. Трансформація ставлення до міфу в модерній та сучасній філософії.

Міф і досвід часу. Сакральний і профанний час. Міф як спосіб повернення до першопочаткової події та відтворення її в ритуалі. Циклічність міфологічного часу, повторюваність і відновлення. Відмінність міфологічного переживання часу від лінійного історичного часу. Співвідношення пам’яті, повторення та культурної традиції.

Міф, мова та символ. Міф як матеріал для мови та форма символічної організації досвіду. Співвідношення образу, метафори, символу та поняття. Міфологічні сюжети як джерело культурних кодів, метафор і способів говорити про те, що не має безпосередньої предметної форми. Мова як простір збереження, трансформації та переінтерпретації міфологічних смислів.

Міф як гра і поезія. Ігровий характер міфологічної оповіді, ритуалу та символічної дії. Міф і творчість; міф як форма культурного уявлення та образного конструювання світу. Поетичне слово як спосіб відкриття смислу, який не зводиться до буквального повідомлення. Взаємодія міфу, гри, мистецтва та філософського мислення.

Проблема інтерпретації міфу. Неможливість звести міф до його буквального змісту. Міф як багаторівнева структура смислів, що потребує інтерпретації. Герменевтичний підхід до міфу: співвідношення тексту, культурного контексту, традиції та досвіду інтерпретатора. Питання про те, чи може сучасна людина вийти за межі міфу, не втрачаючи здатності продукувати смисли.

Сучасна міфотворчість. Міф поза межами архаїчної культури: політичні, національні, соціальні, рекламні, медійні та цифрові міфи. Міфологізація історії, героїв, колективної ідентичності та майбутнього. Механізми створення й поширення сучасних міфів. Відмінність між міфом, ідеологією, пропагандою, стереотипом і культурним наративом. Критичне читання сучасних міфологічних конструкцій як складова філософської рефлексії.

Ключові слова: міф, логос, сутнє, Гадамер

Тема 4. *Поняття «вісьовий час» та проблема виникнення філософії. Становлення філософії та концепція «відкритого суспільства». Ігрова концепція культури й становлення філософії*

Екзистенційні засади філософії та філософування. Філософія як відповідь на ситуації, у яких людина стикається з межами власної спроможності, очевидності та повсякденних способів орієнтації у світі. Граничні ситуації як джерело філософського запитування: страх, смерть, страждання, боротьба, хвороба, провина, залежність і власна безпорадність. Філософування як спроба не усунути граничність людського існування, а осмислити її.

Комунікація як умова філософського існування та співвідношення екзистенції, свободи й відповідальності.

Концепція «вісьового часу» К. Ясперса. Проблема універсальної історії людства та пошук історичної «осі», здатної пов'язати різні культурні традиції без їхнього зведення до єдиної лінійної схеми розвитку. «Вісьовий час» як період радикальної духовної трансформації, пов'язаної з виникненням нових форм рефлексії, самосвідомості та ставлення людини до трансцендентного, світу й самої себе. Становлення типу людини, для якої питання про власне існування, істину та смисл стають предметом свідомого осмислення. Відмова від виключно християнської моделі світової історії та проблема співвідношення універсального й культурно специфічного в історії людства.

Наукова та екзистенційна істина. Розрізнення способів відношення до істини. Наукове знання, його предметність, доказовість та межі. Екзистенційна істина як така, що стосується способу існування людини та її самовизначення. Питання про те, чи може наукове знання вичерпати людське прагнення до смислу, і яке місце філософії у просторі між знанням, вірою та екзистенційним вибором.

Філософія, свобода та суспільний порядок. Проблема співвідношення індивідуальної свободи та організації спільного життя. Поняття «закритого суспільства» та його основні характеристики: примат традиції, незмінність установленого порядку, підпорядкування індивіда колективним нормам і обмеження критичної рефлексії. Платонівська модель держави як приклад філософсько-політичного проєкту впорядкованого суспільства. Питання про межі раціонального проєктування суспільного порядку.

Концепція «відкритого суспільства» К. Поппера. Відкрите суспільство як соціальний простір критики, раціональної дискусії, можливості перегляду рішень і мирної зміни соціальних інститутів. Співвідношення свободи, критичного мислення, відповідальності та політичної дії. Протиставлення відкритого й закритого суспільства як філософсько-політична проблема, а не лише опис двох типів соціальної організації. Ідея відкритого суспільства як нормативного ідеалу та проблема його утопічного виміру.

Філософія та криза очевидності. Проблема переходу від міфологічно санкціонованого порядку до рефлексивного й критичного ставлення до засад спільного життя. Філософування як форма інтелектуальної свободи та як можливість поставити під питання те, що сприймається як самоочевидне. Співвідношення критичної раціональності, свободи та відповідальності. Філософія як пошук нових форм орієнтації після втрати безпосередньої магічної очевидності світу; поняття «розумної віри» як форма поєднання раціональної рефлексії та екзистенційного самовизначення.

Ігрова концепція культури. Гра як фундаментальна форма людської культури та як особливий спосіб організації досвіду, комунікації й смислотворення. Поняття гри у філософії культури Й. Гейзінги. Гра, ритуал, змагання, правило, символ і культурна творчість. Відмінність гри від утилітарної діяльності та її зв'язок зі свободою, можливістю, уявою й створенням культурних форм.

Гра і філософування. Серйозність гри та її парадоксальний характер: добровільність і правило, свобода і обмеження, реальність і умовність. Гра як простір випробування можливого та як спосіб виходу за межі безпосередньо даного. Філософування як особлива форма інтелектуальної гри з питаннями, поняттями та можливостями їхнього переосмислення. Гра як онтологічна структура людського буття та як спосіб спілкування з тим, що не може бути остаточно осягнуте.

Проблема взаємозв'язку філософії, свободи та культури. Філософія як форма критичного самовизначення людини, що виникає та розвивається на перетині екзистенційного досвіду, комунікації, суспільного життя й культурної творчості. Відкрите питання про те, чи є філософування передусім пошуком істини, практикою свободи, способом культурного самотворення або особливою формою гри зі смислами.

Ключові слова: граничні ситуації, Ясперс, закрите-відкрите суспільство, Поппер, вільний час, гра

Тема 5. *Всесвіт філософії. Єдність та різноманіття. Коло філософських проблем та їхня своєрідність. Естетика мислення*

Різноманіття форм філософії та чинники, що його зумовлюють: соціокультурний, онтологічний, гносеологічний, соціально-психологічний, екзистенціальний ґрунт філософування. Розмаїття філософських традицій, шкіл, напрямів, концепцій та авторських позицій. Проблема єдності філософії за умов її історичної та культурної множинності. Філософія як єдність різноманіть, спільність різних способів філософського осмислення світу, людини та власних засад мислення.

Філософська система та філософування як живий процес мислення. Відмінність між системою філософських положень і практикою постановки та осмислення проблем. Міра авторства у філософії: філософська позиція як спосіб відповідати на питання, що не мають остаточного розв'язання. Взаємодія філософських традицій, їхня критика, переосмислення та продовження. Поняття Aufheben («зняття») у філософії Г. В. Ф. Гегеля як модель збереження, заперечення та перетворення попереднього у новому.

Особливий характер філософських проблем. Відмінність філософської проблеми від питання, практичного завдання чи проблеми, що може бути остаточно розв'язана в межах певної науки. Фундаментальність, відкритість, граничність та саморефлексивність філософських проблем. Проблема «основного питання філософії»: історичне походження цієї формули, її можливості та межі. Чи може одна проблема вичерпувати множинність філософських питань і способів філософування?

Думати й мислити. Повсякденне користування поняттями та рефлексивне ставлення до способу їх утворення й використання. Мислення як здатність ставити під питання очевидне, розрізняти підстави й наслідки, виявляти передумови власних суджень. Філософія як практика саморефлексивного мислення, у якій предметом осмислення стає не лише світ, а й сам спосіб його осмислення.

Реальність й уявлення. Співвідношення того, що є, і того, як воно постає у свідомості, мові, поняттях, образах та інтерпретаціях. Проблема межі між реальністю та її репрезентаціями. Питання про те, чи можливе безпосереднє знання реальності, та яку роль у її осмисленні відіграють мова, поняття, досвід і культура.

Естетика мислення. Форма, стиль, ясність, співмірність та внутрішня організація думки. Філософське мислення як робота не лише з істинністю тверджень, а й з формою їхнього висловлення, способом постановки питання, точністю розрізнень та переконливістю аргументації. Співвідношення логічного, образного, метафоричного та концептуального у філософському мисленні.

Мислення й немислення. Межі раціоналізації, мовчання, парадокс, апорія, невимовне та те, що чинить опір понятійному визначенню. Філософія як практика не лише продукування відповідей, а й виявлення меж того, що може бути помислене, висловлене та обґрунтоване.

Смисл та розуміння. Відмінність між інформацією, знанням і смислом. Розуміння як процес співвіднесення висловленого з контекстом, досвідом, мовою та горизонтом інтерпретації. Філософія як особливий спосіб роботи зі смислами, їхнім виникненням, передачею, зміною та можливістю взаємного розуміння.

Підсумкова проблема теми: що робить різні історичні та культурні форми філософування філософією? Єдність філософії як не тотожність готового вчення, а спільність особливого способу ставити фундаментальні питання, проблематизувати очевидне, мислити підстави, вступати в діалог із попередніми відповідями та відповідально формувати власну позицію.

Ключові слова: одна філософія, система, багато філософувань, міра авторства

Розділ 2. *Історія філософії: трансформації мислення і культурні горизонти*

Тема 1.- *Антична філософія: народження логосу і світу ідей*

Античність як духовний витік європейської традиції мислення. Культурний світ давньогрецького поліса, його політичні, релігійні, космологічні та освітні практики як ґрунт становлення філософського способу мислення. Перехід від міфологічного способу

осмислення світу до проблематизації його засад: космос, physis, logos, arche як фундаментальні поняття ранньої філософії.
Ґенеза досократичної філософії та становлення натурфілософії. Мілетська школа: пошук першопочатку як спроба мислити єдність і порядок космосу. Піфагорійці: число, гармонія та космос як впорядкована цілісність. Геракліт: логос, становлення, єдність і боротьба протилежностей. Елеати: проблема буття, істини та можливості мислити небуття. Атомісти: буття, небуття, рух і множинність як проблема співвідношення чуттєвого досвіду та раціонального пояснення. Формування філософської аргументації та перехід від пошуку першопочатку до проблеми умов достовірного мислення.
Класична доба та антропологічний поворот філософії. Сократ: перехід від переважної уваги до космосу до проблеми людини, чесноти, знання та належного життя. Сократівський діалог, іронія, майєвтика та випробування переконань як практика філософського самопізнання. Парадокс знання та незнання: філософування як усвідомлення меж власної впевненості.
Платон: онтологія ідей, співвідношення чуттєвого та надчуттєвого, знання і думки, істини та видимості. Міф, діалог і філософський аргумент у платонівському мисленні. Пізнання як сходження до істини та водночас як перетворення самої людини. Філософія, освіта, справедливість і політичний порядок. Світ ідей як проблема співвідношення дійсності та її осмислення.
Арістотель: систематизація філософського знання та формування його основних дисциплінарних вимірів. Вчення про причини, матерію і форму, можливість і дійсність. Логіка як дослідження форм правильного мислення. Фізика, метафізика, етика і політика як взаємопов'язані способи осмислення різних вимірів буття. Людина як істота, що реалізує себе у діяльності, пізнанні та політичному житті. Арістотелівська філософія як модель системної організації знання.
Елліністична філософія та зміна культурного горизонту. Криза поліса і зміщення акценту від устрою спільноти до способу існування окремої людини. Стоїцизм: космополітизм, самовладання, внутрішня свобода та розрізнення того, що залежить і не залежить від людини. Епікуреїзм: задоволення, атараксія, дружба та філософія як **technē** доброго життя. Скептицизм: утримання від судження, критика догматичної впевненості та проблема критеріїв знання. Філософія як практика формування ставлення до світу, себе та власних афектів.
Римська рецепція античної філософії. Трансформація грецьких філософських учень у практику духовного самовладання та моральної дисципліни. Римський стоїцизм, проблема свободи й необхідності, обов'язку та внутрішньої автономії. Неоплатонізм: єдине, розум і душа, ієрархічна структура буття та проблема повернення до першоджерела. Переосмислення античної спадщини на межі античного та християнського культурних горизонтів.
Антична філософія як становлення різних моделей філософування: дослідження космосу і природи, пошук першопочатку, дослідження буття та істини, філософський діалог, систематизація знання, етична практика та духовне самоформування. Єдність античної філософії не як єдність учення, а як спільний простір постановки фундаментальних питань, аргументації, критики очевидного та пошуку способу належного людського існування.
Ключові слова: Фалес, Геракліт, Піфагор, Сократ, Платон, Арістотель, Зенон, Епікур
Тема 2. *Середньовіччя та Відродження: між теоцентризмом і антропологічним відродженням*
Середньовіччя як особливий духовний космос, у якому Бог постає абсолютною реальністю, першопочатком і принципом буття, істини та добра. Християнська трансформація античної філософської спадщини. Креаціонізм, провіденціалізм та одкровення як фундаментальні засади середньовічного мислення. Нове розуміння часу,

історії та людського існування: світ як творіння, історія як здійснення Божого задуму, людина як істота між земним і трансцендентним.

Проблема співвідношення віри та розуму. Можливість раціонального пізнання істини та його межі у світлі одкровення. Віра не лише як прийняття істини, а як особливий спосіб відношення людини до трансцендентного. Розум як засіб осмислення, тлумачення та обґрунтування віри. Напруження між авторитетом, одкровенням, раціональним доказом та особистим духовним досвідом.

Патристика як формування інтелектуального простору християнської філософії. Августин: проблема внутрішнього досвіду, пам'яті, часу, волі та самопізнання. Інтеріоризація як поворот філософського пошуку до внутрішнього світу людини. Співвідношення людської волі, свободи та Божої благодаті. Час як вимір людського існування та проблема співвідношення вічності й часовості.

Схоластика як культура раціонального дослідження теологічних і філософських проблем. Диспут, аргументація, понятєва точність і систематизація знання. Тома Аквінський: синтез Арістотеля та християнського світогляду, співвідношення природи і благодаті, розуму і віри, філософського та теологічного знання. Природний світ як такий, що має власний порядок і може бути предметом раціонального пізнання. Проблема меж і взаємодоповнюваності філософії та теології.

Пізньосередньовічні трансформації: зміна співвідношення віри, розуму та досвіду; проблема індивідуального пізнання; посилення уваги до природи, волі та конкретного людського існування. Передумови зміни культурної оптики, яка поступово переносить акцент із космічно-божественного порядку на людську діяльність, творчість та індивідуальність.

Відродження як зміна культурної оптики. Повернення до античної спадщини та переосмислення людської міри. Гуманізм, гідність людини, свобода, творчість і самотворення індивіда. Людина як істота, здатна не лише пізнавати заданий порядок, а й формувати себе та свій світ. Зміна уявлень про співвідношення природи, культури та людської діяльності.

Нове розуміння природи та поступова реабілітація земного світу. Пантеїстичні тенденції та проблема співвідношення Бога, природи й людини. Природа як самостійна сфера пізнання, спостереження та творчого освоєння. Послаблення жорсткої опозиції між земним і трансцендентним та формування передумов нового природознавчого світогляду.

Мистецтво як модус осягнення істини. Переосмислення творчості як особливого способу пізнання та відкриття світу. Художня форма як спосіб бачення, конструювання й інтерпретації реальності. Єдність мистецтва, науки, техніки та філософського пошуку в ренесансній культурі. Проблема генія, творчості та людської здатності перевершувати задане.

Фігури доби як різні моделі нового бачення людини і світу. Леонардо да Вінчі: досвід, спостереження, мистецтво та природа як взаємопов'язані способи пізнання. Мікеланджело: творчість, форма та людське тіло як простір виявлення духовного й земного. Нікколо Макіавеллі: автономізація політичного мислення, проблема влади, людської дії та реальних механізмів суспільного життя. Микола Кузанський: співвідношення скінченного та нескінченного, межі людського знання, *docta ignorantia* та *coincidentia oppositorum* як моделі мислення, що поєднує протилежності.

Середньовіччя та Відродження як не просто послідовні історичні періоди, а трансформація способу бачення людини, світу та істини. Перехід від переважно теоцентричної картини буття до нового розуміння людської суб'єктивності, творчості, природи та автономії діяльності. Проблема наступності й розриву: наскільки Відродження є поверненням до античності, а наскільки результатом внутрішньої трансформації самого середньовічного мислення?

Ключові слова: Августин, Тома Аквінський, Кузанський, Макіавеллі, гуманізм, пантеїзм

Тема 3. *Філософія Нового часу: автономія суб'єкта і культ науки*

Філософія Нового часу як радикальна трансформація європейського способу мислення. Перехід від теоцентричної моделі світу до раціоналістично-наукової парадигми. Зміна статусу людини, природи, знання та істини. Послаблення сакрального авторитету та формування нового типу інтелектуальної автономії, заснованої на здатності розуму самостійно встановлювати підстави знання, перевіряти авторитети та обґрунтовувати власні судження.

Проблема автономії суб'єкта. Перенесення центру філософської уваги від устрою світу до умов його пізнання. Суб'єкт як той, хто сумнівається, досліджує, вимірює, конструює поняття та встановлює критерії істинності. Напруження між автономією розуму та необхідністю нових універсальних критеріїв знання.

Емпіризм і раціоналізм як два фундаментальні проєкти нового знання. Ф. Бекон: критика «ідолів» як перешкод пізнання, досвід, спостереження, експеримент і індуктивний метод. Знання як засіб практичного перетворення світу та поступового оволодіння природою. Принцип *знання-сила* та формування нового ставлення до науки, техніки й природи.

Р. Декарт: методичний сумнів, пошук безсумнівної основи знання, *cogito* та проблема достовірності. Раціоналізм, дедукція, ясність і виразність як критерії істини. Роздвоєння мислячої та протяжної субстанцій та його значення для формування нового образу людини і природи. Філософія як пошук фундаменту, на якому може бути побудована система достовірного знання.

Б. Спіноза: раціоналістична перебудова метафізики, проблема єдності Бога і природи, субстанції та необхідності. Свобода як пізнана необхідність. Людина як частина природного порядку, а не виняток із нього. Трансформація традиційного уявлення про автономію через включення суб'єкта до універсального причинного порядку.

Дж. Локк: досвід як джерело знання, критика вроджених ідей, формування поняття суб'єкта через досвід та рефлексію. Межі людського пізнання як самостійна філософська проблема. Перехід від питання «що є світ?» до питання «як і в яких межах ми можемо його знати?».

Т. Гоббс: механістичне розуміння природи та людини, проблема природного стану, конфлікту інтересів і необхідності політичного порядку. Суспільний договір як раціональна модель легітимації держави. Перетворення політичного порядку з даності на предмет теоретичного конструювання та обґрунтування.

Філософія як інструмент осмислення та конструювання модерного суспільства. Становлення ідеї суспільного договору, природних прав, громадянської свободи та раціональної організації політичного життя. Перехід від легітимації влади через традицію, сакральне походження та авторитет до проблеми її раціонального обґрунтування. Водночас проблема меж раціонального конструювання суспільного порядку та співвідношення свободи індивіда і державної необхідності.

Наука як новий тип істинності. Зміна критеріїв достовірності: досвід, експеримент, математизація, методична процедура, доказовість та відтворюваність. Формування нового образу знання як універсального, об'єктивного та потенційно практично ефективного. Культ науки як культурний і світоглядний феномен модерності. Питання про те, чи може науковий тип істинності бути універсальним критерієм для всіх форм людського знання.

Механістична картина світу та її філософські наслідки. Природа як закономірна система тіл і причинно-наслідкових зв'язків, що може бути описана математично та досліджена експериментально. Деміфологізація природи та її перетворення на об'єкт пізнання, вимірювання і технічного освоєння. Людина як частина природного механізму та водночас як автономний суб'єкт мислення.

Антропологічні наслідки нової картини світу. Напруження між свободою і необхідністю, суб'єктом і об'єктом, свідомістю і природою, індивідуальною автономією та універсальними законами. Виникнення нового типу суб'єктивності, для якої самостійне мислення, критика авторитетів і здатність до раціонального самовизначення стають фундаментальними ознаками людського існування.

Філософія Нового часу як парадоксальний процес одночасного звільнення та дисциплінування суб'єкта: людина звільняється від безумовної влади традиції та авторитету, але входить у новий простір вимог раціональності, доказовості, методичності й універсального порядку. Автономія розуму стає джерелом модерної свободи, науки та політичної раціональності, але водночас породжує питання про межі цієї автономії та ціну перетворення світу на об'єкт пізнання й контролю.

Ключові слова: Бекон, Декарт, Локк, Гоббс, Спіноза, суб'єкт, раціоналізм

Тема 4. *Німецька класична філософія: дух, свобода та історичність*

Німецький ідеалізм як проєкт самоусвідомлення розуму та радикального переосмислення суб'єкта, свободи, природи й історії. Формування німецької класичної філософії на тлі трансформації європейської культури, розвитку університетів нового типу, секуляризації та утвердження світської автономії мислення. Філософія як систематична рефлексія над умовами можливості знання, діяльності та свободи.

І. Кант: критика як межа і самовизначення розуму. Критичний проєкт Канта та зміна постановки питання про пізнання: не лише що може знати людина, а які умови роблять досвід можливим. Простір і час, категорії розсудку, співвідношення чуттєвості та мислення. Розрізнення явища і «речі в собі». Межі теоретичного розуму та неможливість перетворити метафізичні ідеї на предмет досвідного знання. Практичний розум, моральний закон і автономія морального суб'єкта. Свобода як самозаконодавство розумної істоти. Категоричний імператив і проблема відповідальності.

І. Г. Фіхте: Я як активний принцип реальності. Радикалізація кантівського трансцендентального суб'єкта. Я як діяльність, самопокладання та принцип активного конституювання досвіду. Протиставлення Я і не-Я як момент самовизначення суб'єкта. Свобода не як властивість готового суб'єкта, а як діяльність і постійне самотворення. Перехід від теорії пізнання до філософії діяльності та практичного самовизначення.

Ф. В. Й. Шеллінг: природа як видимий розум. Подолання жорсткого протиставлення природи та духу. Природа як продуктивний процес, у якому поступово виявляється духовний принцип. Філософія природи та проблема єдності суб'єктивного й об'єктивного. Співвідношення природи, свободи та творчості. Мистецтво як особлива форма осягнення тотожності свідомого й несвідомого, свободи та необхідності.

Г. В. Ф. Гегель: діалектика, дух та історичність. Діалектика як спосіб мислення суперечності, переходу та становлення. Поняття як саморух сутності та філософська система як розгортання взаємопов'язаних визначень. Суб'єкт не як ізольована свідомість, а як процес саморозвитку духу. Свідомість, самосвідомість, визнання та свобода. Історія як процес становлення та самопізнання духу. Діалектика історичного розвитку, співвідношення свободи та необхідності, індивідуального й загального.

Гегелівська філософія історії та проблема історичності розуму. Розум не лише як універсальна здатність окремої людини, а як те, що реалізується в культурі, соціальних інституціях, праві, державі та історичній діяльності. Суспільство як простір об'єктивації свободи. Проблема співвідношення історичної необхідності та людської свободи. Філософія як рефлексія над уже здійсненими формами духовного життя.

Л. Фейєрбах: антропологічний поворот. Критика спекулятивного ідеалізму та перенесення центру філософської уваги від абсолютного духу до конкретної людини. Релігія як проєкція людських сутнісних властивостей. Людина як чуттєва, тілесна, природна та суспільна істота. Проблема відчуження та повернення людського змісту, перенесеного у сферу трансцендентного. Антропологія як новий горизонт філософського осмислення людини.

Німецька класична філософія як внутрішня трансформація ідеї автономного суб'єкта: від критики умов можливості досвіду і моральної автономії у Канта через діяльнісне Я Фіхте та єдність природи й духу у Шеллінга до історичного саморозгортання духу у Гегеля і антропологічної критики Фейєрбаха. Переосмислення свободи як самозаконодавства, діяльності, творчості, історичного самоздійснення та людської самореалізації.

Проблемне питання теми: чи може розум бути автономним, якщо він завжди має історичну, культурну та людську форму? Напруження між універсальністю розуму та історичністю його здійснення як одна з центральних проблем німецької класичної філософії.

Ключові слова: Кант, Гегель, Фіхте, Шеллінг, Феєрбах

Тема 5. *Сучасна філософія та диференціація знання: горизонти людини і світу*

Сучасна філософія як простір диференціації філософського знання та множинності способів осмислення людини і світу. Трансформація класичної моделі філософської системи та розгалуження філософського «дерева»: філософська антропологія, феноменологія, герменевтика, філософія культури, філософія мови та комунікації, структуралізм і постструктуралізм. Перехід від пошуку єдиного універсального фундаменту до дослідження різних горизонтів людського досвіду, мови, культури, історії та соціальності.

Філософська антропологія та проблема людини як відкритої, історичної й культурної істоти. Людина як істота, яка не має остаточно заданого способу існування та постійно формує себе у взаємодії з культурою, іншими людьми та світом. Проблема співвідношення природи, культури, свободи та історичності людського існування.

Феноменологія та герменевтика як переорієнтація філософського мислення на досвід, смисл і розуміння. Феномен як те, що постає у досвіді, та проблема опису структур свідомості. Інтенціональність, життєвий світ, тілесність та повсякденність. Герменевтика як мистецтво і теорія розуміння та інтерпретації. Мова, традиція, історичність розуміння і герменевтичне коло. Г. Гадамер: розуміння як подія, що відбувається на перетині тексту, традиції та горизонту інтерпретатора.

Філософія культури та комунікації. Культура як спосіб людського самотворення та простір виробництва смислів. Історичність культурних форм, множинність культур та проблема універсальності. Й. Г. Гердер: культура, мова та історична своєрідність народів. К. Леві-Стросс: структура як принцип організації культурних форм, міфу та символічних систем. Комунікація як умова людської спільності та водночас як простір непорозуміння, перекладу й боротьби за смисл.

Психоаналітична традиція після З. Фройда. Відкриття несвідомого як виклик класичному уявленню про автономного та прозорого самому собі суб'єкта. Психіка, бажання, потяг, пам'ять, травматичний досвід та проблема самототожності. Подальші трансформації психоаналітичної проблематики: зміна уявлень про суб'єктність, бажання та механізми культури. Питання про те, наскільки людина є автором власних думок, бажань і рішень.

Структуралізм і постструктуралізм: критика ідеї автономного суб'єкта та пошук структур, що організують мову, культуру й соціальну взаємодію. Мова як система відмінностей, дискурс як форма організації смислів і соціальних практик. Проблема влади, знання та виробництва суб'єктності. Філософські концепції влади, норми, ідентичності та соціального контролю. Нове розуміння суб'єкта як такого, що формується всередині історичних, мовних та соціальних структур.

Філософія міжнародних відносин як простір осмислення влади, конфлікту, справедливості, суверенітету, глобальної взаємозалежності та відповідальності. Співвідношення універсальних норм і культурної множинності. Глобальні концепції ідентичності, належності та влади. Проблема «іншого», кордонів, визнання та можливості діалогу між культурами. Етичні виміри війни, миру, відповідальності та глобальної солідарності.

Українська філософська традиція як особливий культурний горизонт європейського філософування. Від Григорія Сковороди та його філософії самопізнання, «сродної праці» й внутрішньої свободи до філософських пошуків XX–XXI століть. Проблеми людини, свободи, гідності, національної та культурної ідентичності, мови, історичної пам'яті та цивілізаційного вибору в українській філософській думці. Співвідношення універсального філософського питання та його культурно-історичної конкретизації.

Модерн, постмодерн та сучасні трансформації філософської картини світу. Критика ідей прогресу, універсального розуму, єдиного суб'єкта та великих наративів. Постмодерністська увага до множинності, фрагментарності, дискурсивності та нестабільності ідентичностей. Сучасні спроби подолати опозицію модерну і постмодерну та описати нові форми соціальності, суб'єктності й культури. Проблема доцільності поняття «постпостмодерн» та пошук адекватної мови для опису сучасності.

Критика технологічної раціональності. Технологія не лише як сукупність інструментів, а як спосіб організації людського ставлення до світу. Раціоналізація, стандартизація, контроль, обчислюваність та перетворення людини й природи на об'єкти управління. Проблема меж технічної ефективності та відмінності між тим, що може бути зроблено, і тим, що має бути зроблено.

Цифрові онтології та майбутнє людини. Зміна способів існування, комунікації та репрезентації людини в цифровому середовищі. Віртуальність, дані, алгоритмічні системи, штучний інтелект та нові форми суб'єктності. Проблеми приватності, ідентичності, свободи, відповідальності та межі між людським і технологічним. Питання про те, чи змінюють цифрові технології лише середовище людського існування, чи сам спосіб бути людиною.

Футурологія, утопія та сценарії майбутнього. Майбутнє як об'єкт філософського передбачення, проєктування та відповідальності. Утопічні моделі як критика наявного порядку і водночас як спроби конструювання бажаного майбутнього. Антиутопія як критика прихованих наслідків раціонально спроєктованого суспільства. Сценарне мислення, ризики технологічного розвитку, проблема невизначеності та відповідальності перед майбутніми поколіннями.

Філософія як ресурс рефлексії, смислотворення та внутрішньої автономії. Критичне мислення, здатність до саморефлексії, розрізнення власних переконань та нав'язаних схем, робота з екзистенційними питаннями та формування відповідального ставлення до власних рішень. Філософський діалог як практика інтелектуальної самостійності та осмисленого ставлення до складності людського досвіду.

Філософські виміри Цілей сталого розвитку: етика відповідальності, культура миру, гідність людини, інклюзивність, міжкультурний діалог, екологічна свідомість та відповідальність перед майбутніми поколіннями. Проблема співвідношення економічного розвитку, соціальної справедливості, свободи, технологічного прогресу та збереження людського і природного світу.

Сучасна філософія як множинність горизонтів, у межах яких змінюється саме питання про людину: від автономного суб'єкта до тілесного, історичного, мовного, бажаючого, комунікативного, технологічно опосередкованого та цифрового суб'єкта. Диференціація філософського знання не як його розпад, а як розширення простору філософського запитування.

Підсумкова проблема теми: що залишається філософією після втрати ідеї єдиного універсального способу мислення? Чи здатна філософія зберігати претензію на універсальність, не заперечуючи множинності культур, досвідів, мов та способів людського існування?

Ключові слова: феноменологія, герменевтика, структуралізм, утопія, прогностичність, ментальне здоров'я, ЦСР

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	с	лаб.	інд.	с.р.		л	с	лаб.	інд.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1: Вступ до філософії або філософська пропедевтика												
Тема 1. Особливість філософії. Світогляд і філософія.	10	2	2			6	9					9
Тема 2. Генезис філософії.	12	4	2			6	12	1				11
Тема 3. Філософія і міф.	10	4	2			4	10	1				9
Тема 4. Поняття «вісьовий час» та проблема виникнення філософії.	12	4	2			6	12	1				11
Тема 5. Всесвіт філософії. Єдність та різноманіття.	12	4	2			6	12	1				11
Разом за розділом 1	56	18	10			28	55	4				51
Розділ 2: Історія філософії.												
Тема 6. Антична філософія.	10	4	2			4	9	2				7
Тема 7. Середньовічна філософія та філософія доби Відродження.	6	4				2	7	2				5
Тема 8. Філософія Нового часу.	4	2				2	5					5
Тема 9. Німецька класична філософія.	6	2	2			2	6					6
Тема 10. Сучасна філософія та диференціація знання: горизонти людини і світу	8	2	2			4	8					8
Разом за розділом 2	34	14	6			14	35	4				31
Усього годин	**90**	**32**	**16**			**42**	**90**	**8**				**82**

4.Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Особливість філософії. “Що таке філософія?” за роботою М. Гайдеггера «Основні поняття метафізики».	2
2	Філософія як вчинок: робота М. Гайдеггера «Що це таке – філософія», робота Х. Ортега-і-Гассет «Що таке філософія?» або про пізнання й розуміння.	2
3	Філософія і міф. Міф як засіб посвідчення. Логіка міфу. Міф як матеріал для мови. За роботами: Г.-Г. Гадамера «Міф і розум» і Й. Хейзінги «Homo Ludens».	2
4	Екзистенційні засади філософії та філософування. С. К’єркегор «Страх і трепет», Ж.-П. Сартр «Стіна», А. Камю «Сторонній», Ф. Кафка «Перетворення».	2
5	Поняття «вісьовий час» та проблема виникнення філософії. К. Ясперс «Джерела історії і її ціль».	2
6	Становлення філософії та концепція «відкритого суспільства». Платонівська соціологія як приклад спроби побудувати «закрите суспільство». К. Поппер «Відкрите суспільство і його вороги», Платон «Держава».	2
7	Ф. Ніцше «Так казав Заратустра» - філософська переоцінка цінностей.	2
8	Мішель Фуко: філософія як практика свободи і турбота про себе. «Турбота про себе», «Що таке просвітництво?»	2
Разом		16

5.Завдання для самостійної робота

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин	
		очне	заочне
1	**Давньогрецька етимологія «філософії»: розслідуємо слово.** Робота з давньогрецькими словниками та довідковими джерелами. Аналіз понять **φιλεῖν (philein)** і **σοφία (sophia)** та їхнього значення для розуміння філософії як ставлення до мудрості.	6	9
2	**Філософія і міф: читаємо міф крізь герменевтичну оптику.** Опрацювання тексту Гадамера та виявлення проблеми розуміння, інтерпретації й історичної дистанції.	6	11
3	**Чому філософія потребує вільного часу?** Становлення філософії та античне поняття дозвілля (*scholē*). Розмірковування над відмінністю між вільним часом, дозвіллям і часом, вільним для мислення.	4	9
4	**Свобода під питанням: випробовуємо філософські аргументи.** Написання мікроесе на одну з філософських проблем свободи з обов’язковим формулюванням власної позиції та аргументів на її захист.	6	11
5	**Філософія і наука: збираємо справу про істину.** Порівняння філософського та наукового способів постановки проблеми. Добір, класифікація та критичний аналіз аргументів щодо можливостей і меж наукового знання.	6	11

6	**Свобода чи відповідальність: готуємося до філософського диспуту.** Формування та обґрунтування позиції, добір контраргументів, підготовка до дискусії.	4	7
7	**Філософія як мистецтво, мистецтво як філософія: граємо з межами.** Аналіз античних уявлень про мистецтво, красу, наслідування та істину. Творчий філософський експеримент із формами їхнього співвідношення.	2	5
8	**Філософія і влада: готуємо аргументи для дискусійного клубу.** Аналіз філософських концепцій влади та підготовка проблемних питань, аргументів і контраргументів для дискусії.	2	5
9	**Мова та розуміння: ставимо класичну проблему в сучасний контекст.** Виявлення ролі мови у формуванні смислу та інтерпретації. Постановка філософського питання на матеріалі сучасної комунікації.	2	6
10	**Філософія перед дзеркалом: Фуко про турботу про себе.** Читання та опрацювання фрагментів тексту М. Фуко «Турбота про себе». Формулювання власних питань до тексту та осмислення зв'язку між самопізнанням, практиками себе, свободою та владою.	4	8
Разом		***42***	***82***

6. Індивідуальні завдання

Навчальними планами не передбачено індивідуальних завдань.

7. Методи навчання

Для викладення теоретичного матеріалу та забезпечення його системного засвоєння здобувачами вищої освіти застосовуються **лекційні заняття**. Кожна лекція охоплює матеріал відповідної теми навчальної дисципліни та спрямована на формування цілісного уявлення про основні поняття, проблеми й концепції курсу. Одержані теоретичні знання закріплюються та поглиблюються під час **семінарських занять**, у процесі обговорення проблемних питань, розв'язання пізнавальних завдань, підготовки доповідей та виконання завдань для самостійної роботи.

У процесі навчання пріоритет надається **дослідницькому методу навчання**, що передбачає активне залучення здобувачів вищої освіти до самостійного пошуку, аналізу та обґрунтування способів розв'язання поставлених проблем. Викладач формулює проблемне або дослідницьке завдання, вирішення якого здійснюється здобувачами під час самостійної підготовки до семінарських занять, виконання індивідуальних завдань та підготовки доповідей. У процесі роботи здобувачі висувають і перевіряють припущення, формулюють аргументи, здійснюють пошук і критичний відбір необхідних джерел інформації, добирають відповідні приклади та матеріали, зіставляють різні підходи й формують обґрунтовані висновки.

Для забезпечення активної взаємодії учасників освітнього процесу застосовуються **інтерактивні методи навчання**, зокрема ділова гра, дискусія, круглий стіл та інші форми навчальної взаємодії, спрямовані на розвиток комунікативних, аналітичних, аргументаційних і рефлексивних умінь здобувачів вищої освіти. Використовуються також методи організації самостійної роботи студентів та методи розв'язання пізнавальних завдань, зокрема **емпіричні**, що ґрунтуються на досвіді, спостереженні та аналізі конкретного матеріалу, і **теоретичні**, засновані на логічному, понятєвому та критичному аналізі.

Вивчення навчальної дисципліни передбачає **формування та розвиток програмних результатів навчання** здобувачів вищої освіти відповідно до визначених в освітньо-професійній програмі компетентностей і результатів навчання. Реалізація зазначених результатів забезпечується комплексним застосуванням різноманітних

методів навчання та відповідних засобів діагностики і форм оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти. Взаємозв'язок методів навчання, засобів діагностики та форм оцінювання з визначеними в ОПП програмними результатами навчання наведено в **табл. 7.1**.

Спеціальність /Шифр ПРН (відповідно до ОПП)	Результати навчання (відповідно до ОПП)	Методи навчання	Засоби діагностики/ форми оцінювання
С3 «Міжнародні відносини» (стандарт 291): РН13.	**Вести фахову дискусію з проблем міжнародних відносин, міжнародних комунікацій, регіональних студій, зовнішньополітичної діяльності, аргументувати свою позицію, поважати опонентів і їхню точку зору.**	**Лекції:** систематичне представлення філософських концепцій держави, суспільства, свободи, справедливості, влади, відповідальності та їхніх історичних трансформацій. **Проблемне навчання:** постановка та аналіз філософських проблем, пов'язаних із співвідношенням універсальних і національних цінностей, свободи та відповідальності, особистого й суспільного блага. **Семінарські дискусії:** зіставлення різних філософських позицій щодо держави, громадянського суспільства, справедливості, відкритого суспільства та політичної відповідальності. **Аналітичні завдання:** інтерпретація філософських текстів і застосування їхніх концептуальних положень до сучасних суспільно-політичних проблем України.	**Усні відповіді та участь у семінарських дискусіях:** оцінювання розуміння філософських концепцій та здатності аргументовано формулювати власну позицію. **Аналітичні завдання / есе:** оцінювання вміння застосовувати філософські поняття для осмислення суспільно-політичних проблем та аргументувати власну позицію. **Тестові завдання:** перевірка знання основних концепцій і понять політичної та соціальної філософії. **Екзаменаційна робота:** комплексне оцінювання теоретичних знань, аналітичних та аргументаційних умінь.
С3 «Міжнародні відносини» (стандарт 291): РН16.	**Розуміти та відстоювати національні інтереси України у міжнародній діяльності.**	**Лекції:** формування понятєвого апарату для філософського осмислення держави, нації, суверенітету, свободи, справедливості, відповідальності та національних інтересів. **Проблемне навчання:** аналіз співвідношення універсальних і національних цінностей, свободи та безпеки, прав людини та державного суверенітету. **Семінарські дискусії:** зіставлення різних філософських підходів до поняття національного інтересу, політичної відповідальності та міжнародної взаємодії. **Аналітичні завдання:** інтерпретація філософських і суспільно-політичних текстів та застосування їхніх концептуальних положень до проблем міжнародної діяльності України. **Аналіз проблемних ситуацій:** розгляд суперечностей між національними інтересами, універсальними	**Усні відповіді та участь у семінарських дискусіях:** оцінювання розуміння філософських підходів до держави, нації, суверенітету та національних інтересів, здатності аргументовано формулювати й обстоювати власну позицію. **Аналітичні завдання та есе:** оцінювання вміння застосовувати філософські поняття для аналізу національних інтересів України та їх співвідношення з універсальними цінностями й міжнародними нормами. **Аналіз проблемних ситуацій:** оцінювання здатності розглядати альтернативні позиції та аргументувати власні висновки у складних суспільно-політичних контекстах. **Тестові завдання:** перевірка знання основних понять і концепцій

		цінностями та міжнародними зобов'язаннями.	соціальної та політичної філософії. **Екзаменаційна робота:** комплексне оцінювання теоретичних знань, аналітичних та аргументаційних умінь.
С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини» (стандарт 292): РН5.	**Володіти навичками самоаналізу (самоконтролю), бути зрозумілим для представників інших бізнес-культур та професійних груп різного рівня на засадах цінування різноманітності, мультикультурності, толерантності та поваги до них.**	**Лекції:** систематичне представлення філософських концепцій, що дають змогу осмислювати проблеми суспільства, влади, свободи, справедливості, відповідальності, комунікації та взаємодії культур. **Семінарські дискусії:** обговорення філософських текстів і проблемних питань, зіставлення різних позицій та аргументів. **Проблемне навчання:** формулювання філософських проблем, аналіз альтернативних підходів, пошук і обґрунтування власної позиції. **Аналітичні завдання:** інтерпретація філософських текстів та застосування філософських концептів до актуальних проблем міжнародної взаємодії. **Дебати та дискусійні формати:** аргументація, контраргументація, критичне осмислення позиції опонента.	**Участь у семінарських дискусіях та усні відповіді:** оцінювання здатності чітко формулювати й аргументувати власну позицію, коректно працювати з аргументами опонента. **Аналітичні завдання та есе:** оцінювання логічності, обґрунтованості та самостійності аргументації. **Презентації результатів індивідуальних і групових завдань:** оцінювання вміння структуровано представляти позицію та вести академічну дискусію. **Тестові завдання:** перевірка розуміння основних філософських концепцій і понять. **Екзаменаційна робота:** комплексне оцінювання теоретичних знань та аргументаційних умінь.
С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини» (стандарт 292): РН23.	**Усвідомлювати необхідність навчання впродовж життя з метою підтримки професійної компетентності на високому рівні.**	**Лекції:** формування концептуальних засад рефлексивного осмислення власної діяльності, відповідальності, свободи вибору та професійного саморозвитку. **Проблемне навчання:** аналіз філософських проблем свободи, відповідальності, самовизначення та автентичності. **Самостійна робота:** опрацювання філософських текстів, підготовка аналітичних завдань, есе та презентацій. **Рефлексивне навчання:** самооцінювання результатів навчальної діяльності, визначення труднощів і подальших освітніх цілей. **Дискусійні формати:** критичне осмислення власних позицій у зіставленні з іншими підходами.	**Есе та аналітичні роботи:** оцінювання самостійності, аргументованості та здатності до рефлексії. **Презентації результатів індивідуальних і групових завдань:** оцінювання якості виконаної роботи та здатності критично оцінювати її результати. **Участь у дискусіях:** оцінювання здатності переглядати й уточнювати власну позицію на підставі аргументованої критики. **Рефлексивні завдання / самооцінювання:** визначення власних освітніх потреб і подальших напрямів розвитку. **Екзаменаційна робота:** комплексне оцінювання результатів навчання.
J2 «Готельно-ресторанна справа та кейтеринг» (стандарт 241): РН17.	**Аргументовано відстоювати свої погляди у розв'язанні професійних завдань при організації**	**Лекції:** формування концептуальних засад аргументації, діалогічності, відповідальності, взаємоповаги та культури комунікації. **Проблемне навчання:** аналіз філософських проблем аргументації, свободи, відповідальності, справедливості та	**Есе та аналітичні роботи:** оцінювання самостійності, логічності та аргументованості власної позиції. **Презентації результатів індивідуальних і групових завдань:** оцінювання здатності послідовно формулювати й обґрунтовувати

	ефективних комунікацій зі споживачами та суб'єктами готельного та ресторанного бізнесу.	взаєморозуміння. **Самостійна робота:** опрацювання філософських текстів, підготовка аналітичних завдань, есе та презентацій. **Дискусійні формати:** формулювання, обґрунтування та критичне осмислення власної позиції у зіставленні з альтернативними підходами. **Аналіз проблемних ситуацій:** визначення позицій сторін, аргументів і контраргументів та пошук обґрунтованих способів розв'язання проблеми.	власну позицію. **Участь у дискусіях:** оцінювання здатності аргументовано відстоювати власну думку, враховувати позиції інших та відповідати на контраргументи. **Аналіз проблемних ситуацій:** оцінювання здатності застосовувати аргументацію для розв'язання проблемних питань. **Екзаменаційна робота:** комплексне оцінювання результатів навчання.
J2 «Готельно-ресторанна справа та кейтеринг» (стандарт 241): РН19.	**Діяти у відповідності з принципами соціальної відповідальності та громадянської свідомості.**	**Лекції:** формування концептуальних засад осмислення соціальної відповідальності, громадянської свідомості, свободи, справедливості та взаємодії людини і суспільства. **Проблемне навчання:** аналіз філософських проблем відповідальності, справедливості, прав і свобод людини, співвідношення особистого та суспільного блага. **Самостійна робота:** опрацювання філософських текстів, підготовка аналітичних завдань, есе та презентацій. **Дискусійні формати:** критичне осмислення моральних і громадянських позицій, аргументоване обговорення суспільно значущих проблем. **Аналіз проблемних ситуацій:** визначення етичних аспектів відповідальності та можливих способів їх розв'язання.	**Есе та аналітичні роботи:** оцінювання самостійності, аргументованості та усвідомлення соціально-етичних аспектів проблеми. **Презентації результатів індивідуальних і групових завдань:** оцінювання здатності аналізувати суспільно значущі проблеми та формулювати обґрунтовану позицію. **Участь у дискусіях:** оцінювання здатності аргументовано обговорювати питання соціальної відповідальності, враховувати позиції інших та обґрунтовувати власну позицію. **Аналіз проблемних ситуацій:** оцінювання здатності застосовувати принципи відповідальності та справедливості до конкретних ситуацій. **Екзаменаційна робота:** комплексне оцінювання результатів навчання.
J3 «Туризм та рекреація» (стандарт 242): ПР14.	**Проявляти повагу до індивідуального і культурного різноманіття.**	**Лекції:** формування концептуальних засад осмислення людини, культури, індивідуальності та різноманіття способів людського існування. **Проблемне навчання:** аналіз філософських проблем культурної ідентичності, іншості, толерантності та взаєморозуміння. **Самостійна робота:** опрацювання філософських текстів, підготовка аналітичних завдань, есе та презентацій. **Дискусійні формати:** критичне осмислення власних уявлень про культуру та їх зіставлення з іншими світоглядними й культурними позиціями. **Аналіз проблемних**	**Есе та аналітичні роботи:** оцінювання здатності осмислювати індивідуальне та культурне різноманіття. **Презентації результатів індивідуальних і групових завдань:** оцінювання здатності аналізувати різні культурні та світоглядні позиції. **Участь у дискусіях:** оцінювання здатності вести діалог, поважати відмінні позиції та аргументовано висловлювати власну думку. **Аналіз проблемних ситуацій:** оцінювання здатності виявляти та критично осмислювати прояви стереотипізації й

		ситуацій: розгляд питань взаємодії представників різних культур та способів подолання стереотипів.	упередженості. **Екзаменаційна робота:** комплексне оцінювання результатів навчання.
J3 «Туризм та рекреація» (стандарт 242): ПР16.	**Діяти у відповідності з принципами соціальної відповідальності та громадянської свідомості.**	**Лекції:** формування концептуальних засад осмислення соціальної відповідальності, громадянської свідомості, свободи, справедливості та суспільного блага. **Проблемне навчання:** аналіз філософських проблем відповідальності людини перед суспільством, морального вибору, справедливості та спільного блага. **Самостійна робота:** опрацювання філософських текстів, підготовка аналітичних завдань, есе та презентацій. **Дискусійні формати:** критичне осмислення суспільно значущих проблем та аргументоване обговорення різних позицій. **Аналіз проблемних ситуацій:** визначення етичних аспектів суспільної відповідальності та можливих способів їх розв'язання.	**Есе та аналітичні роботи:** оцінювання аргументованості та самостійності осмислення питань соціальної відповідальності. **Презентації результатів індивідуальних і групових завдань:** оцінювання здатності аналізувати суспільно значущі проблеми. **Участь у дискусіях:** оцінювання здатності аргументовано обговорювати питання громадянської відповідальності та враховувати альтернативні позиції. **Аналіз проблемних ситуацій:** оцінювання здатності застосовувати принципи відповідальності та справедливості до конкретних ситуацій. **Екзаменаційна робота:** комплексне оцінювання результатів навчання.
G13 «Харчові технології» (стандарт 181): ПРН 26	**Формувати і відстоювати власну світоглядну та громадську позицію, діяти соціально відповідально та свідомо.**	**Лекції:** формування концептуальних засад світоглядного самовизначення, соціальної відповідальності, свободи та громадянської свідомості. **Проблемне навчання:** аналіз філософських проблем свободи, відповідальності, справедливості, морального вибору та суспільного блага. **Самостійна робота:** опрацювання філософських текстів, підготовка аналітичних завдань, есе та презентацій. **Дискусійні формати:** формулювання, аргументування та критичне осмислення власної світоглядної й громадянської позиції. **Аналіз проблемних ситуацій:** визначення моральних і соціальних аспектів прийняття рішень.	**Есе та аналітичні роботи:** оцінювання самостійності, аргументованості та світоглядної рефлексії. **Презентації результатів індивідуальних і групових завдань:** оцінювання здатності формулювати та обґрунтовувати власну позицію. **Участь у дискусіях:** оцінювання здатності аргументовано відстоювати власну позицію та враховувати альтернативні погляди. **Аналіз проблемних ситуацій:** оцінювання здатності застосовувати принципи соціальної відповідальності під час аналізу конкретних проблем. **Екзаменаційна робота:** комплексне оцінювання результатів навчання.
G13 «Харчові технології» (стандарт 181): ПРН 27	**Зберігати та примножувати досягнення і цінності суспільства, вести здоровий спосіб життя.**	**Лекції:** формування концептуальних засад осмислення культури, цінностей, суспільного розвитку та відповідальності людини за їх збереження. **Проблемне навчання:** аналіз філософських проблем цінностей, культури, спадкоємності, відповідального ставлення до людини та навколишнього світу. **Самостійна робота:** опрацювання	**Есе та аналітичні роботи:** оцінювання здатності осмислювати значення культурних і суспільних цінностей. **Презентації результатів індивідуальних і групових завдань:** оцінювання здатності аналізувати ціннісні засади суспільного розвитку. **Участь у дискусіях:** оцінювання здатності

		філософських текстів, підготовка аналітичних завдань, есе та презентацій. **Дискусійні формати:** осмислення суспільних і культурних цінностей, їхнього значення для сучасної людини та суспільства, а також філософських засад відповідального ставлення до власного життя та здоров'я.. **Аналіз проблемних ситуацій:** розгляд суперечностей між особистими потребами, суспільними цінностями та відповідальністю.	аргументовано обговорювати питання збереження та розвитку суспільних цінностей. Оцінювання здатності аргументовано обговорювати питання збереження та розвитку суспільних цінностей, відповідального ставлення до власного життя та здоров'я. **Аналіз проблемних ситуацій:** оцінювання здатності критично осмислювати взаємозв'язок особистого вибору, суспільних цінностей та відповідальності. **Екзаменаційна робота:** комплексне оцінювання результатів навчання.

8. Методи контролю

Засвоєння навчального матеріалу та результати навчання здобувачів вищої освіти контролюються під час практичних занять відповідно до визначених контрольних цілей. Поточний контроль спрямований на перевірку рівня засвоєння теоретичного матеріалу, сформованості вмінь аналізувати філософські проблеми, аргументовано висловлювати та обстоювати власну позицію, застосовувати поняття і концепції філософії під час виконання навчальних завдань.

Поточний контроль і оцінювання результатів навчання передбачають:

- контроль та оцінювання активності й результативності роботи здобувачів під час лекційних і практичних занять, зокрема участі в дискусіях та виконання навчальних завдань;
- контроль засвоєння теоретичного матеріалу та основних філософських понять, категорій, концепцій і теорій;
- контроль та оцінювання вмінь аналізувати філософські тексти, проблеми та аргументацію;
- контроль та оцінювання вмінь формулювати, обґрунтовувати й критично оцінювати власну позицію;
- оцінювання результатів індивідуальної та групової роботи, зокрема виконання аналітичних завдань, підготовки есе та презентацій;
- оцінювання здатності застосовувати філософські знання для осмислення актуальних проблем людини, суспільства та культури.

Поточний контроль здійснюється під час вивчення кожної теми у формі усного опитування, участі в дискусіях, виступів здобувачів із заздалегідь визначених питань, виконання аналітичних та інших навчальних завдань.

За результатами поточного контролю здобувач може отримати від 1 до 6 балів за практичне заняття. Максимальна сума балів за поточний контроль становить 60 балів.

Підсумковий контроль здійснюється у формі екзамену після завершення вивчення навчальної дисципліни. Завданням підсумкового контролю є комплексне оцінювання теоретичних знань, умінь аналізувати філософські проблеми, аргументувати власну позицію та застосовувати філософський понятєво-категоріальний апарат.

Екзаменаційний білет містить два питання. Кожне питання оцінюється максимум у 20 балів. Загальна кількість балів за успішне виконання екзаменаційних завдань становить 40 балів. Час виконання екзаменаційної роботи – до 80 хвилин.

Максимальна оцінка за екзаменаційну роботу виставляється за умови, що відповідь є логічною та послідовною, демонструє фундаментальне знання філософських термінів, понять, категорій, концепцій і теорій, встановлення змістовних міжпредметних зв'язків,

уміння розгорнуто аргументувати положення та наводити переконливі приклади, здійснювати аналітичне осмислення різноманітних філософських концепцій і формулювати змістовні висновки. Оцінюється також уміння використовувати класичну та сучасну філософську літературу й коректно застосовувати філософську термінологію.

УВАГА! У разі використання заборонених джерел під час проведення екзамену здобувач на вимогу викладача залишає аудиторію та отримує загальну нульову оцінку (0).

У разі настання / подовження дії **обставин непоборної сили** здобувачам вищої освіти денної форми навчання надається можливість скласти **екзамен в тестовій формі** (білет містить 40 тестових завдань, здобувач одержує 1 бал за кожну вірну відповідь) **дистанційно на платформі Moodle** в дистанційному курсі «ФІЛОСОФІЯ», режим доступу: https://moodle.karazin.ua/course/view.php?id=3158

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання										Всього	Екзамен	Сума
Розділ 1					Розділ 2							
Т1	Т2	Т3	Т4	Т5	Т1	Т2	Т3	Т4	Т5	60	40	100
6	6	6	6	6	6	6	6	6	6			

Т1, Т2 ... – теми навчальної дисципліни.

Для допуску до складання підсумкового контролю (екзамену) здобувач вищої освіти повинен набрати не менше 10 балів з навчальної дисципліни під час поточного контролю, самостійної роботи, індивідуального завдання.

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Критерії та методи оцінювання теоретичного питання підсумкового контролю та індивідуальних завдань (в умовах війни, якщо студент не зміг прийти на семінар)

Оцінка за національною шкалою	Узагальнений критерій
Відмінно	Така оцінка ставиться коли робота збудована логічно, виявляє фундаментальне знання філософських термінів, понять, категорій, концепцій і теорій. Встановлює змістовні міжпредметні зв'язки. В роботі розгорнуто аргументовані висунуті положення до яких наводяться переконливі приклади. Виявляється аналітичний підхід у висвітленні різноманітних концепцій. Робляться змістовні висновки. Демонструється вміння користуватися класичною і сучасною філософською літературою. Робота написана грамотно, використана філософська лексика. Студент глибоко і у повному обсязі опанував зміст навчального матеріалу, легко в ньому орієнтується і вміло використовує понятійний апарат; уміє пов'язувати теорію з практикою, вирішує практичні завдання, впевнено висловлює і обґрунтовує свої судження. Відмінна оцінка передбачає грамотний, логічний виклад відповіді (як в усній, так і у письмовій формі), якісне зовнішнє оформлення роботи. Студент не вагається при видозміні запитання, вміє робити детальні та узагальнюючі висновки. При відповіді допустив максимум дві-три несуттєві ***похибки***.

Добре	Студент виявив повне засвоєння навчального матеріалу, володіє понятійним апаратом, орієнтується у вивченому матеріалі; свідомо використовує теоретичні знання для вирішення практичних задач; виклад відповіді грамотний, але у змісті і формі відповіді можуть мати місце окремі неточності, нечіткі формулювання закономірностей тощо. Відповідь студента має будуватися на основі самостійного мислення. Студент у відповіді допустив дві–три ***несуттєві помилки***.
Задовільно	Студент виявив знання основного програмного матеріалу в обсязі, необхідному для подальшого навчання та практичної діяльності за професією, справляється з виконанням практичних завдань, передбачених програмою. Як правило, відповідь студента будується на рівні репродуктивного мислення, студент має слабкі знання структури курсу, допускає неточності і ***суттєві помилки*** у відповіді, вагається при відповіді на видозмінене запитання. Разом з тим набув навичок, необхідних для виконання нескладних практичних завдань, які відповідають мінімальним критеріям оцінювання і володіє знаннями, що дозволяють йому під керівництвом викладача усунути неточності у відповіді.
Незадовільно	Студент виявив розрізнені, безсистемні знання, не вміє виділяти головне і другорядне, допускається помилок у визначенні понять, перекручує їх зміст, хаотично і невпевнено викладає матеріал, не може використовувати знання при вирішенні практичних завдань. Як правило, оцінка «незадовільно» виставляється студенту, який не може продовжити навчання без додаткової роботи з вивчення дисципліни.

Максимальна кількість набраних балів з дисципліни складає **100 балів**. Оцінювання здійснюється відповідно до шкали ЗВО.

Критерії оцінювання роботи на семінарському занятті (відповідно до компетентнісного та результатно-орієнтованого підходу)

Оцінювання результатів семінарської діяльності здобувача/здобувачки освіти здійснюється з урахуванням рівня сформованості когнітивних, комунікативних та аналітичних компетентностей відповідно до принципів Європейської рамки кваліфікацій (EQF) та результатно-орієнтованої моделі навчання.

Оцінка у 6 балів присвоюється у випадку, коли студент(ка) демонструє високий рівень академічної активності, здатність до автономного й критичного мислення, глибоке розуміння навчального матеріалу, впевнено застосовує філософські концепти та методологічні підходи для аналізу теоретичних і практичних ситуацій, логічно та структуровано аргументує власні судження, інтегрує міждисциплінарні знання, виявляє сформовані навички академічної комунікації та самостійно й аргументовано реагує на додаткові питання викладача.

Оцінка у 5–4 бали присвоюється у випадку, коли студент(ка) демонструє достатньо високий рівень академічної активності, належне розуміння навчального матеріалу, здатність застосовувати філософські концепти та методологічні підходи для аналізу теоретичних і практичних ситуацій, логічно та структуровано аргументує власні судження, використовує фахову термінологію та бере участь у семінарській дискусії. Відповідь може містити окремі неточності або потребувати незначного уточнення з боку викладача.

Оцінка у 3–2 бали визначає достатній, але не повною мірою стабільний рівень засвоєння змістових навчальних результатів: студент(ка) відтворює основні положення матеріалу відповідно до навчальної програми, однак демонструє фрагментарність теоретичних знань і недостатню здатність до їх критичної інтерпретації та самостійного аргументаційного розгортання. Комунікативна взаємодія відбувається переважно в репродуктивному режимі; відповіді можуть вимагати уточнення або допомоги з боку викладача чи колег; здатність інтегрувати отримані знання у ширший теоретичний контекст проявляється частково.

Оцінка у 1 бал застосовується тоді, коли здобувач(ка) освіти демонструє низький рівень сформованості навчальних результатів, що виявляється у фрагментарному та несистемному відтворенні матеріалу, наявності істотних концептуальних помилок, невмінні логічно структурувати відповідь і забезпечити її доказовість та когерентність. Студент(ка) не виявляє здатності до самостійного аналізу, критичної оцінки чи рефлексії опрацьованого матеріалу, потребує постійної підтримки з боку викладача та не демонструє належного рівня академічної автономії й комунікативної компетентності, передбачених освітньою програмою.

Критерії оцінювання самостійної роботи

Оцінювання результатів самостійної роботи здобувача/здобувачки освіти здійснюється на підставі принципів компетентнісно орієнтованого підходу, академічної автономії та персональної відповідальності за результати власної освітньої діяльності. Під час визначення рівня виконання самостійної роботи враховуються ступінь досягнення заявлених навчальних результатів, здатність до самостійного опрацювання першоджерел і наукової літератури, рівень інтелектуальної ініціативи, глибина аналітичної та критико-інтерпретаційної діяльності, а також відповідність роботи вимогам академічної доброчесності.

Високий рівень виконання самостійної роботи визначається у разі, коли здобувач(ка) демонструє системність і ретельність у відборі та опрацюванні джерел, здатність до самостійного аналізу теоретичного матеріалу, уміння формулювати й аргументувати власну позицію, здійснювати логічно послідовний і доказовий виклад, критично інтерпретувати опрацьований матеріал та формулювати обґрунтовані висновки.

Достатній рівень передбачає коректне відтворення основного змісту опрацьованого матеріалу, наявність елементів самостійного аналізу та інтерпретації, однак допускає фрагментарність теоретичного опрацювання, обмежену здатність до узагальнення, окремі неточності або порушення логічної послідовності викладу.

Низький рівень встановлюється у разі поверхового, несистемного або механічного відтворення матеріалу, недостатнього розуміння основних положень теми, наявності концептуальних помилок, відсутності належного обґрунтування та логічної послідовності міркувань, а також нездатності самостійно працювати з першоджерелами та науковою літературою.

Критерії оцінювання екзаменаційної роботи

Екзаменаційний білет складається з двох відкритих теоретичних питань. Кожне теоретичне питання оцінюється у 20 балів. Максимальна кількість балів за результатами складання екзамену становить 40 балів. Оцінювання проводиться відповідно до рівня сформованості знань, умінь та аналітичних компетентностей здобувача/здобувачки освіти, здатності до логічного та доказового викладу матеріалу, коректного використання фахової термінології, аргументованості суджень, послідовності мислення та дотримання вимог академічної доброчесності.

20-18 балів виставляється у разі повного та вичерпного розкриття змісту питання; логічного, структурованого та доказового викладу; коректного застосування термінології та концептуального апарату дисципліни; наявності системного аналізу, критичної

інтерпретації, самостійних висновків та здатності до міждисциплінарних узагальнень. Відповідь не містить фактичних або концептуальних помилок, відзначається академічною зрілістю та високим рівнем аргументації.

17-14 балів виставляється у разі змістовно правильного, проте частково неповного або недостатньо структурованого викладу матеріалу, наявності окремих неточностей, недостатньої глибини теоретичного аналізу або слабко вираженої власної аналітичної позиції. Основні положення теми відтворюються коректно, однак присутня обмежена аргументованість або недостатня кількість прикладів і пояснень.

13-10 балів присвоюється за загалом правильний, але фрагментарний, поверхневий або недостатньо логічно впорядкований виклад матеріалу; за труднощі у формулюванні висновків; часткову відсутність системності та аналітичної глибини; обмежене або некоректне використання термінів і понять; недостатню самостійність мислення. Допускаються незначні концептуальні помилки, які не змінюють суті відповіді.

9-5 балів виставляється у випадку фрагментарного, непослідовного або значною мірою поверхневого відтворення матеріалу; наявності логічних розривів та істотних неточностей; недостатнього розуміння базових понять; відсутності аналітичної інтерпретації та аргументації; труднощів у побудові завершеної відповіді. Можливе часткове розкриття лише окремих аспектів питання.

4-1 бал виставляється тоді, коли відповідь містить суттєві концептуальні помилки, є незв'язною, уривчастою та фактично не відображає зміст навчального матеріалу; здобувач(ка) освіти не демонструє розуміння ключових понять і не здатний(на) здійснити їх логічне пояснення; відсутня аргументація або відповідь має формальний характер.

0 балів виставляється у разі повної відсутності відповіді, подання нерелевантної інформації, виявлення академічної недоброчесності (включно з плагіатом та несанкціонованими підказками), а також у випадку відмови здобувача/здобувачки від виконання завдання.

Можуть також додатково враховуватись такі види активностей здобувача:

– проходження тренінг-курсів чи дистанційних курсів з використання сучасних освітніх технологій на платформах Coursera, Prometheus тощо (за наявності відповідного документу про їх закінчення, надання копії викладачу);

– участь в майстер-класах, форумах, конференціях, семінарах, зустрічах з проблем використання сучасних освітніх технологій (з підготовкою есе, прес-релізу, інформаційного повідомлення тощо, що підтверджено навчальною програмою заходу чи відповідним сертифікатом);

– участь у науково-дослідних та прикладних дослідженнях з проблем використання сучасних освітніх технологій (в розробці анкетних форм, проведенні опитувань, підготовці та проведенні фокус-груп, обробці результатів дослідження, підготовці звіту, презентації результатів тощо, що підтверджується демонстрацією відповідних матеріалів).

Критерії оцінювання навчальних досягнень та використання технологій штучного інтелекту

Під час вивчення навчальної дисципліни використання технологій штучного інтелекту (ШІ) здійснюється відповідно до Політики використання технологій штучного інтелекту Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна та з урахуванням характеру конкретного виду навчальної діяльності.

У межах дисципліни передбачається диференційоване використання технологій ШІ відповідно до таких моделей:

1. Модель «ШІ заборонено».

Використання технологій штучного інтелекту не допускається під час виконання контрольних заходів, призначених для перевірки індивідуального рівня сформованості

знань, умінь, навичок і компетентностей здобувача вищої освіти, зокрема під час усного опитування, модульних контрольних робіт, підсумкового контролю та інших форм оцінювання, якщо відповідне обмеження встановлено викладачем.

2. Модель «ШІ як асистент».

Під час підготовки до семінарських занять, виконання завдань для самостійної роботи, індивідуальних завдань, рефератів, аналітичних оглядів та інших письмових робіт допускається використання технологій ШІ як допоміжного інструменту.

ШІ може використовуватися для пошуку та систематизації інформації, добору та первинного опрацювання наукових джерел, пояснення складних понять, генерації ідей, формування попереднього плану роботи, добору прикладів, удосконалення структури тексту, перевірки граматики, стилю та технічного оформлення.

Використання ШІ не звільняє здобувача вищої освіти від необхідності самостійно опрацьовувати першоджерела та наукову літературу, перевіряти отриману інформацію, оцінювати достовірність запропонованих ШІ положень і формувати власну аргументовану позицію. Фінальний текст роботи, її аналіз, інтерпретація, висновки та прийняті рішення мають бути результатом самостійної інтелектуальної роботи здобувача освіти.

3. Модель «ШІ як інструмент».

Для окремих навчальних, дослідницьких або проєктних завдань технології ШІ можуть бути визначені викладачем як складова частина процесу їх виконання. У таких випадках здобувачі вищої освіти можуть використовувати генеративні моделі ШІ для проведення інтелектуальних експериментів, порівняння результатів роботи різних моделей, аналізу та структурування інформації, створення текстових, візуальних та інших матеріалів, а також для дослідження можливостей і обмежень сучасних технологій штучного інтелекту.

Результати, отримані за допомогою ШІ, не розглядаються як безпосередній навчальний результат здобувача освіти. Вони підлягають критичному аналізу, перевірці, інтерпретації та доопрацюванню. Оцінюється не лише результат застосування інструменту, а й здатність здобувача обґрунтувати вибір способу його використання, виявити помилки та обмеження отриманого результату і сформувати власні висновки.

Декларування використання ШІ

У разі використання технологій штучного інтелекту під час виконання навчального завдання здобувач вищої освіти зазначає назву використаного сервісу або моделі ШІ, дату використання та характер отриманої допомоги (генерація ідей, пошук і систематизація інформації, аналіз джерел або даних, редагування тексту, створення візуальних матеріалів тощо).

За вимогою викладача здобувач освіти має надати використані запити (*prompts*) та/або пояснити спосіб і послідовність використання відповідного інструменту.

Недекларованe використання технологій штучного інтелекту, а також подання згенерованого ШІ матеріалу як результату власної навчальної діяльності розглядається як порушення принципів академічної доброчесності відповідно до нормативних документів Університету.

Для навчальних завдань, у яких використання ШІ передбачено як складову освітньої діяльності, критерієм оцінювання є не факт застосування технології, а здатність здобувача освіти свідомо використовувати її можливості, критично оцінювати отримані результати та нести відповідальність за зміст і висновки власної роботи.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
	для чотирирівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно
70 – 89	добре
50 – 69	задовільно
0 – 49	незадовільно

10. Рекомендована література

Основна література

1. Гринів О. Історія української філософії / О. Гринів. – Львів : Тріада плюс, 2015. – 302 с.
2. Гринів О.І. Філософія: курс лекцій для аспірантів / О.І. Гринів. – Львів : Тріада плюс, 2016. – 364 с.
3. Мателешко Ю. П. Теорія міжнародних відносин : навчальний посібник. – Ужгород : Говерла, 2020. – 156 с.
4. Петрушенко В. Л. Філософія : підручник. – 4-е вид., випр. і доп. – Львів : Магнолія плюс, 2001. – 445 с.
5. Поцюрко М. Філософія : навч.-метод. посіб. – Львів : Сполом, 2014. – 276 с.
6. Причепій Є. М. Філософія : навч. посіб. – Київ : Академвидав, 2005. – 592 с.
7. Синиця А. Філософія : навч.-метод. посіб. – Львів : ЛДУФК, 2014. – 179 с.
8. Annas J. Ancient Philosophy: A Very Short Introduction. 2nd ed. Oxford : Oxford University Press, 2023. 144 p.
9. Baker G. Questioning: A New History of Western Philosophy. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2022. 224 p.
10. Bowie A. Aesthetic Dimensions of Modern Philosophy. Oxford : Oxford University Press, 2022. 240 p.
11. Gill C. Learning to Live Naturally: Stoic Ethics and its Modern Significance. Oxford : Oxford University Press, 2022. 264 p.
12. Gray J. Straw Dogs: Thoughts on Humans and Other Animals. – London : Granta Books, 2002. – 246 p.
13. Scruton R. A Short History of Modern Philosophy: From Descartes to Wittgenstein. – 2nd ed. – London : Routledge, 2001. – 328 p.
14. Kenny A. An Illustrated Brief History of Western Philosophy. – Oxford : Wiley-Blackwell, 2006. – 420 p.
15. Kirloskar-Steinbach M., Kalmanson L. A Practical Guide to World Philosophies: Selves, Worlds and Ways of Knowing. London ; New York : Bloomsbury Academic, 2021. 168 p.
16. Kitcher P. What’s the Use of Philosophy? New York : Oxford University Press, 2023. 192 p.
17. Knowles D. Political Philosophy. – London : Taylor & Francis Group, 2006. – 408 p.
18. MacGilvray E. Liberal Freedom. Cambridge : Cambridge University Press, 2022. 238 p.
19. Montero B. G. Philosophy of Mind: A Very Short Introduction. Oxford : Oxford University Press, 2022. 144 p.
20. Nagel T. What Does It All Mean? A Very Short Introduction to Philosophy. – Oxford : Oxford University Press, 1987. – 112 p.
21. Orsi D. Experience and Political Philosophy. Michael Oakeshott's Political Philosophy of International Relations. – Cham : Springer, 2016. – P. 9–41. – URL: https://doi.org/10.1007/978-3-319-38785-7_2
22. Russell B. History of Western Philosophy. – London : Routledge, 2004. – 895 p.
23. Tahko T. E. An Introduction to Metametaphysics. Cambridge : Cambridge University Press, 2023. 270 p.
24. Warburton N. Philosophy: The Basics. – 5th ed. – London : Routledge, 2012. – 272 p.

Рекомендована література

1. Арістотель. Нікомахова етика / пер. з давньогр. В. Ставнюка. – Київ : Аквілон-плюс, 2002. – 480 с.
2. Берко П., Небелюк М., Федитник Н. Основи філософії : метод. посіб. – Дрогобич : Коло, 2004. – 67 с.
3. Бичко А. К., Бичко І. В., Табачковський В. Г. Історія філософії : підручник. – Київ : Либідь, 2001. – 406 с.

4. Васянович Г. Філософія : навч. посіб. – Львів : Норма, 2005. – 210 с.
5. Огородник І. В., Русин М. Ю. Українська філософія в іменах. – Київ : Либідь, 1997. – 327 с.
6. Платон. Держава / пер. з давньогр. В. Новикова. – Київ : Основи, 2000. – 568 с.
7. Adamson P. Byzantine and Renaissance Philosophy (A History of Philosophy Without Any Gaps, Vol. 6). Oxford: Oxford University Press, 2022 (hardcover; paperback 2025).
8. Adamson P. Don't Think for Yourself: Authority and Belief in Medieval Philosophy. Notre Dame: University of Notre Dame Press, 2022.
9. Adamson P. Ibn Sīnā (Avicenna): A Very Short Introduction. Oxford : Oxford University Press, 2023. 144 p.
10. Adamson P., Jeffers C. Africana Philosophy from Ancient Egypt to the Nineteenth Century (A History of Philosophy Without Any Gaps, Vol. 7). Oxford: Oxford University Press, 2025.
11. Anderson M. A Concise History of Western Philosophy: From Platonism to Nihilism. London: Bloomsbury Academic, 2025.
12. Becker K., Thomson I. D. (eds.) The Cambridge History of Philosophy, 1945–2015. Cambridge: Cambridge University Press, 2025 (paperback).
13. Blackburn S. Think: A Compelling Introduction to Philosophy. – Oxford : Oxford University Press, 1999. – 250 p.
14. Cahn S. Classics of Western Philosophy. – 8th ed. – Boston : Hackett Publishing, 2011. – 1376 p.
15. Celenza C. S. The Evolution of Western Thought. Volume 1: From the Ancient World to Late Antiquity. Cambridge: Cambridge University Press, 2026
16. Copleston F. (condensed by Carroll) A History of Philosophy: The Condensed Copleston. London: Bloomsbury Continuum, 2025.
17. Cottingham J. Western Philosophy: An Anthology. – 2nd ed. – Malden, MA : Wiley-Blackwell, 2008. – 848 p.
18. Goldberg N. Philosophy of the History of Philosophy. London: Bloomsbury Academic, 2025.
19. Grayling A. C. The History of Philosophy. – London : Penguin, 2019. – 704 p.
20. Kymlicka W. Contemporary Political Philosophy. – Oxford : Oxford University Press, 2002. – 497 p.
21. van Ackeren M., Queloz M. (eds.) Bernard Williams on Philosophy and History. Oxford: Oxford University Press, 2025.
22. Western Philosophy: An Anthology. 3rd ed. Edited by John Cottingham et al. Wiley-Blackwell, 2021.

Допоміжна література

1. Єрмоленко А. М. Сучасна практична філософія: проблеми, теорії, концепції // Практична філософія. – 2000. – № 1. – С. 20–31.
2. Чижевський Д. Нариси історії філософії на Україні. – Київ, 1993.
3. Заїченко Г. А. та ін. Філософія. – Київ : Вища школа, 1995. – 455 с.
4. Нічик В. М., Горський В. С., Попович М. В., Лобовик Б. О., Зоц В. О. Історія філософії на Україні : у 3 т. – Т. 1. – Київ : Наукова думка, 1987. – 399 с.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відеолекції, інше методичне забезпечення

https://moodle.karazin.ua/login/index.php

1. *"A History of Western Philosophy" by Bertrand Russell - доступно на сайті Archive.org*
2. *"Meditations" by Marcus Aurelius - доступно на сайті Gutenberg.org*
3. *"The Republic" by Plato - доступно на сайті Project Gutenberg*
4. *"Critique of Pure Reason" by Immanuel Kant - доступно на сайті Archive.org*

5. *"The Nicomachean Ethics" by Aristotle - доступно на сайті Project Gutenberg*

Можливості неформальної освіти. Здобувачі вищої освіти можуть використовувати можливості неформальної освіти для поглиблення й розширення результатів навчання з дисципліни, зокрема шляхом проходження відкритих онлайн-курсів, освітніх програм, лекційних курсів, тематичних навчальних заходів та інших освітніх ініціатив, зміст і результати яких відповідають тематиці навчальної дисципліни.
Результати навчання, здобуті в неформальній освіті, можуть бути визнані відповідно до чинного Порядку визнання результатів неформального та/або інформального навчання в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна. Визнання здійснюється на підставі встановлення відповідності заявлених результатів навчання результатам, передбаченим освітньою програмою та робочою програмою навчальної дисципліни, з проведенням відповідного оцінювання.

12. Особливості навчання за денною формою в умовах дії обставин непоборної сили

В умовах дії форс-мажорних обмежень освітній процес в університеті здійснюється відповідно до наказів/ розпоряджень ректора/ проректора або за змішаною формою навчання або повністю дистанційно в синхронному режимі.
Складання підсумкового семестрового контролю: в разі запровадження жорстких обмежень з забороною відвідування ЗВО студентам денної форми навчання надається можливість скласти екзамен в тестовій формі дистанційно на платформі Moodle в дистанційному курсі «Філософія», режим доступу: **https://moodle.karazin.ua/course/view.php?id=3158**
Посилання на заняття: Meeting ID: 458 514 6414 Password: 123456